Charlotte Mutsaers

Charlotte Mutsaers

Stay nooit volwassen
Utrecht, 2 november 1942
Geschreven door Nienke Draaisma

Charlotte Mutsaers is een eigenzinnige schrijver en kunstenaar die in haar postmoderne literaire werk graag afwijkende standpunten inneemt. Hierdoor komt ze soms in conflict met de heersende maatschappelijke moraal.

In 2015 maakte ze een opvallende literaire overstap: ze verruilde de prestigieuze uitgeverij De Bezige Bij voor de jonge uitgeverij Das Mag. Naar eigen zeggen omdat de club rondom Das Mag destijds voelde als een warm nest. Bij De Bezige Bij had Mutsaers een significant deel van haar roman *Koetsier Herfst* (2008) moeten schrappen. Bij Das Mag kreeg ze meer vrijheid. Gelijktijdig met de publicatie van Mutsaers' roman *Harnas van Hansaplast* (2017) verscheen bij Das Mag het *Grote Charlotte Mutsaers kleurboek voor nooit volwassenen*. Op sociale media konden fans loten voor een speciaal Mutsaers-speldje met de tekst 'Stay nooit volwassen' erop. Deze leus kenmerkt het tegendraadse karakter van de veelzijdige kunstenares Mutsaers, die in 2019 uitgeverij Das Mag weer verliet. Deze 'club' was naar haar mening toch wat te eenstemmig. Haar nieuwe roman zal verschijnen bij uitgeverij Prometheus.

Van kunst tot literatuur

Na het afronden van het Utrechts Stedelijk Gymnasium studeerde Charlotte Mutsaers Nederlands. Tijdens haar werk als docent Nederlands aan een hogeschool rondde ze ook de kunstacademie af. Ze werkte vervolgens tien jaar als docent tekenen op de Rietveld Academie en had een glansrijke carrière als beeldend kunstenaar. Toch besloot ze zich al in de jaren tachtig volledig te gaan richten op de literatuur. Mutsaers erkent dat een beeld vaak sterker is dan woorden. Zo kan ze het bijvoorbeeld niet aan om naar beelden van dierenleed te kijken, maar erover lezen lukt wel. Hoewel een beeld in dit opzicht krachtiger is dan tekst, zijn bepaalde nuances beeldend niet uit te drukken. Als voorbeeld geeft Mutsaers haar postmodernistische roman *Rachels Rokje* (1994). De opbouw van deze roman is zo ingenieus, zo'n structuur zou in beeld niet mogelijk zijn. Mutsaers kiest er daarom voor om zich voornamelijk tekstueel uit te drukken. Dat doet ze op talloze manieren, bijvoorbeeld in haar gedichtenbundel *Dooier op drift* (2012), in verschillende essaybundels en romans en in liedteksten die werden verzameld op de literaire plaat *Rikkelrak* (2017, samen met Louis Gauthier). Af en toe tekent Mutsaers nog wel op haar iPad.

Piëta's

In veel van Mutsaers' literaire werk keert haar jeugd terug. In haar beeldende werk schildert zij vaak piëta's. Traditioneel wordt op een piëta een Mariafiguur afgebeeld met op haar schoot haar dode zoon Jezus. Zo'n piëta is dusdanig onderdeel van de beeldcultuur dat wij het beeld als vanzelfsprekend ervaren. Mutsaers vestigt de aandacht op het vreemde van dit beeld: een volwassen, overleden man, op schoot bij zijn moeder. In haar boek *Hazepeper* (1985) schreef zij het volgende over de piëta:

> PIETA
> De blinden, de Amerikanen, de fox-terriërs,
> de schoenmakers, Napoleon, James Ensor,
> de dierenkwellers, de drogisten zonder haar,
> de wetenschappelijke medewerkers, de paus,
> wie zou er eigenlijk niet willen sterven
> in de omarming van zijn bloedeigen moeder?
>
> Als een rotsblok, als een grot waarin een grote
> Zoon kan schuilen, zó rijst de Pieta voor ons op.
> Waar vinden wij dochters zo'n toevluchtsoord?

In de laatste zin vraagt Mutsaers naar de positie van dochters. Ze bevraagt hiermee ook de relatie die zij had met haar eigen moeder. In *Kersebloed* (2009) blijkt uit verschillende essays dat de relatie met haar eigen moeder niet goed was. Ze geeft essays motto's mee als: 'Elk lot is te verkiezen boven het mijne. Ik heb een moeder. Die moeder houdt niet van me en ik houd niet van haar.' (Jules Renard) en 'I hate my mother. It's a dull and bare fact.' (Dora Carrington). In het essay 'Desintegratie' schrijft ze bovendien dat haar moeder 'een aanzienlijke haat tegen [haar had] ontwikkeld.'

Vader

De relatie met haar vader was aanzienlijk beter, hoewel hij haar niet zachtzinnig opvoedde. In het essay 'Haken en kruisen' vertelt Mutsaers over een bezoek aan het circus op het Vredenburg in Utrecht. De kleine Charlotte wendde haar gezicht af van een 'tovenaar' die op een koord stapte. Zonder vangnet. Dat kwam haar op een oorvijg van haar vader te staan: "'Wat een kleuter ben jij,' siste hij. 'Snap je dan niet dat dit gewoon zijn manier van leven is? Kom, neem een slok en stel je niet aan." Verderop vertelt Mutsaers dat het 'nooit goed' is als je dit soort verhalen vertelt aan anderen: "Het is ook nooit goed. Als je je kwetsbaar opstelt niet en als je je onkwetsbaar opstelt nog veel

minder (en dan te bedenken dat er van zoiets als *opstellen* natuurlijk geen sprake is, omdat men niet anders kan).”

Harnas van Hansaplast

In *Harnas van Hansaplast* (2017) refereert Mutsaers opnieuw aan de opvoeding van haar vader. Ze brengt het laatste gesprek met hem in herinnering en vertelt dat hij haar uitlegde dat het om zelfredzaamheid gaat in het leven. Bij Mutsaers’ broer Barend (vernoemd naar hun vader) pakt deze zelfredzaamheid heel anders uit. In *Harnas van Hansaplast* beschrijft Mutsaers de manier waarop haar broer werd aangetroffen toen hij stierf. Hij leefde nog in het ouderlijk huis van Mutsaers en werd aangetroffen in een sterk vervuilde toestand. In deze troep troffen Mutsaers en haar zus bovendien stapels porno en talloze (literaire) kattebelletjes op post-it’s aan. Broer Barend had dingen opgeschreven als: “Sperma dat KOUD aanvoelt als het eruit spuit = te veel gemasturbeerd?”

Een literaire rel

Dit tekstje past goed bij de pornoverzameling die in de literaire wereld leidde tot een heuse rel. In een interview met *Volkskrant Magazine* werd Mutsaers gevraagd naar het waarheidsgehalte van de roman over haar broer. Zo beweert Mutsaers bijvoorbeeld in de roman ook dat de ‘echte’ kist van Hugo de Groot in het sterk vervuilde huis van haar broer stond. In een zinnetje schrijft Mutsaers dat er in de pornocollectie van haar broer kinderporno aanwezig was. In het interview met *De Volkskrant* beaamt Mutsaers de lezing in het boek dat zij deze kinderporno vervolgens zou hebben verkocht aan een sekswinkel in Utrecht. Collega-schrijvers vonden dit te ver gaan. Zij vonden dat Mutsaers moest worden vervolgd en begonnen een hetze op sociale media. Kinderporno bezitten en/of verkopen is immers strafbaar en bovendien volgens deze college-auteurs moreel verwerpelijk. Mutsaers verschijnt in het televisieprogramma *De wereld draait door* om de rel te sussen. Zij had het personage Charlotte Mutsaers uit haar roman niet willen afvallen. In een later interview met het kunsttijdschrift Mister Motley bevestigde Mutsaers de verklaring die eerder al was afgegeven door de pornowinkel in Utrecht. In werkelijkheid had ze geen kinderporno verkocht. Mutsaers stelde zich in haar roman kwetsbaar op en liep er opnieuw tegenaan dat deze kwetsbaarheid werd bestraft door de heersende moraal.

Gelijke monniken, gelijke kappen

Mutsaers verplaatst zich graag in andere, afwijkende standpunten. In de roman *Koetsier Herfst* (2008) toont Mutsaers zich een fel voorvechter van dierenrechten. Mutsaers was zowel in 2006 als in 2017 een van de bekende Nederlanders die lijstduwer waren voor de Partij voor de Dieren. Mutsaers’ grootvader, Cornelis Lely, is de architect van de Zuiderzeewerken. Waar hij door veel Nederlanders wordt gezien als een belangrijke Nederlander, ziet Mutsaers dit anders. Waar hij talloze mensenlevens redde met het dempen van de Zuiderzee, kostte dit juist het leven van talloze vissen. In *Kersebloed* noemt zij Lely ‘een moordenaar’. In *Koetsier Herfst* vraagt het personage Do zich af waarom het adagium ‘gelijke monniken, gelijke kappen’ niet geldt voor dieren. Zij is lid van het ‘Lobster Liberation Front’ dat zeedieren wil redden van het kerstdiner. Bovendien citeert ditzelfde personage de poëzie van de Islamitische terrorist Osama Bin Laden, die Mutsaers neerzet als een groot dichter. Een portret van de knappe Bin Laden zet Do op haar nachtkastje in een hotel in Oostende. Wanneer Do verdwijnt, blijft hoofdpersonage Maurice alleen over. Die schakelt de politie in, waarop het portret van Bin Laden wordt meegenomen als ware het de man zelf. Mutsaers vroege werk wordt vaak in verband gebracht met het postmodernisme. Hoogleraar moderne Nederlandse letterkunde Thomas Vaessens betoogt dat het engagement dat Mutsaers toont in *Koetsier Herfst* beter aansluit bij wat hij ‘laatpostmodernisme’ noemt.

Anti-cancelcultuur: voor de kunst

Mutsaers keert zich fel tegen de *cancel-culture*. Ze breekt in *Koetsier Herfst* een lans voor het bezien van de geschiedenis vanuit verschillende perspectieven. De man die verantwoordelijk wordt gehouden voor de terreuraanslagen van 9/11 mag je van Mutsaers portretteren als een knappe man, zoals ook de Nederlandse kunstenares Marlene Dumas deed op haar schilderij van Bin Laden. In haar eigen werk schildert Mutsaers haar vader af als een liefdevolle, doch harde man; zijn NSB-verleden laat ze liever onvermeld. In het belang van de kunst vindt ze het geen goed idee om ‘de godganse wereld op te zadelen met een schuldcomplex’. Over #MeToo zegt ze dat, hoewel het belangrijk is dat bepaalde zaken aan het licht komen, dit niet goedpraat dat kunstenaars worden gecanceld. Dit was ook de reden dat Mutsaers weer bij uitgeverij Das Mag vertrok: ze houdt niet van de eenstemmigheid waarmee collega-schrijvers van Das Mag spreken over #MeToo. Voor Mutsaers draait haar schrijverschap ten eerste om het maken van kunst, ten tweede om dat het plezierig is om kunst te maken en ten derde om het geven van een tegendraadse visie. In het televisieprogramma *Hier is Adriaan van Dis* liet Mutsaers in 1983 zien dat zij niet alleen tegendraads denkt, maar ook letterlijk andersom kan denken. Het kinderliedje ‘In een groen groen knollenland’ zong zij andersom. Het is deze jeugdige tegendraadsheid die centraal zal blijven staan in het werk van Charlotte Mutsaers, of zoals zij het zelf in spiegelbeeld verwoordde bij een van de emblemen uit haar debuut *Het circus van de geest* (1983): ‘Van alles wat men u ooit leerde/ geldt evenzeer het omgekeerde.’

Charlotte Mutsaers - Libris Literatuurprijs 2009

Charlotte Mutsaers vertelt over *Koetsier Herfst*.

Schrijfster Charlotte Mutsaers over haar interview in de Volkskrant

Mutsaers in ‘De Wereld Draait Door’ over kinderporno in *Harnas van Hansaplast*.

Charlotte Mutsaers bij Van Dis (1983)

Mutsaers is te gast bij Adriaan van Dis en zingt achterstevoren.

Verder lezen

- Hugo Brems, *Altijd weer vogels die nesten beginnen. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1945-2005* (2006), p. 516-523: ‘Postmodern proza’.
- Jeroen Dera en Wilco Versteeg, ‘‘Leven moet je’. In gesprek met Charlotte Mutsaers’, *Vooys* 28 (2010) 125-130.
- Frank Hellemans, ‘De bliksem als bondgenoot. Het getemperd surrealisme van Charlotte Mutsaers’, *Ons Erfdeel* 43 (2000) 105-106.
- Thomas Vaessens, *De revanche van de roman* (Amsterdam 2009), p. 186-197: ‘Charlotte Mutsaers en de wending naar de werkelijkheid’.
- Meerdere piëta’s van Charlotte Mutsaers kun je bekijken op de website van het Literatuurmuseum
- Kunsttijdschrift Mister Motley maakte in het kader van de serie ‘Kunst is lang’ een uitgebreide podcast met Charlotte Mutsaers.
- Joost Oomen, 'Charlotte Mutsaers en Louis Lehmann, gezamenlijk zingend over de moord op moorddadige

vissers', artikel op: Literatuurmuseum.nl 2022.
- Meer informatie over Charlotte is te vinden in de DBNL.

https://www.literatuurgeschiedenis.org/schrijvers/charlotte-mutsaers